

– KÖNYVISMERTETÉSEK –

BALLA JUDIT – BORBÉLY ZOLTÁN – KOLTAY ANDRÁS (SZERK.)

„A Köztársaság nevében” – Pálincás György emlékkönyv

Budapest: Rejtjel Kiadó, 2007, 318, ISBN: 978-963-7255-44-1, ISSN: 1587-1509

Ha szemernyi esély lenne arra, hogy a kiemelkedő jogtudósok, professzorok, és főleg gyakorló jogászok tiszteletére szerkesztett ünnepi kötetek eljutnak a laikus olvasókhoz, kezünkben tartanánk a megoldást arra az egyre nehezebben megválaszolható kérdésre, hogy milyen módon lehetne visszaállítani a jog méltóságába, az igazágszolgáltatásba vetett hitet a közéletben. „Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni” – hogy a jogot és a jogászságot ne az igazságot különböző okoskodásokkal kijátszani akaró, folytonosan akadékoskodó, igazságtalan bürokraták hordájának tekintsék az emberek, hogy a jog ne olyan legyen, mint a foci, amihez mindenki ért. Ehhez járulhatnak hozzá többek között a Györgyi Kálmán, Békés Imre és Pálincás György személye előtt tisztelgő, a közelmúltban megjelent kötetek.

Pálincás Bíró Úr ítélkezésének sértett-központúságával, szigorával, az emberi méltóságról, a társadalom védelméről és a „humanista halálbüntetésről” alkotott szemléletével sokan nem értettek, és ma sem értenek egyet, ám még legkeményebb bírálói is tisztelettel emlékeznek meg példásan következetes értékrendjéről, a bírói hivatás és az oktatás iránti szenvedélyes szeretetéről, színes egyéniségéről, páratlan retorikai készségéről (Káposztás Ágnes, Koltay András visszaemlékezései). „Nem mesterember volt, hanem művész” – írja róla Békés Imre emlékezésében, s emellett maradéktalanul felkészült, szakmailag rendkívül alapos (Bárándy György emlékezése).

A bírói hivatásról alkotott képe, s személyében a jogalkalmazó megtestesülése az az üzenet, amelyet el kell juttatni a kezdő jogászokhoz, joghallgatókhoz és főként a jogászságon kívülre: a bíró szigorúan példamutató élete és értékrendje, aki maradéktalanul független, nyitottan gondolkodó és messzemenőkéig méltányos a munkájában. Mondta, nincsenek kis ügyek, mert a jogalkalmazónak a felkészülést alig igénylő perekben hozott határozata is döntő jelentőségű lehet mások életében (Balla Judit emlékezése). Nyíltan vállalt politikai szemléletét is magától értetődően

hagyta a tárgyalótermen kívül. Rendkívül nagy hatású személyiségét példázza maga az emlékkönyv is, nem csupán létrejötté, hanem az a tény is, hogy a legkülönbözőbb (jogpolitikai) gondolkodású, életkorú és foglalkozású, kiváló jogászokra volt hatással. (A fentiekén kívül Kiss Anna, Tóth Mihály, Varga Zoltán és Zinner Tibor is írással járult hozzá az emlékkötethez.)

Azon társadalmi jelenséggel szemben, mely a jogalkalmazást szemfényvesztésnek, a bírák döntéseit, és magát az írott jogot is megkérdőjelezhetőnek és kiájtshatónak tekinti, nem az az ellenszer, ha az igazságszolgáltatási rendszer házagnélküliségét és a bírák tévedhetetlenségét makacsul védelmezzük, s a jogot megkíséreljük misztifikálni. Éppen ellenkezőleg: a laikusokat „beljebb kell invitálni”, olyan gyakorló jogászai jellemeket kell bemutatni nekik, mint Pálinkás Bíró Úr. Ezért is jelentős eredmény, hogy a Borbély Zoltán és Szabó László által 1998-ban készített dokumentumfilmet („A Köztársaság nevében!”) a Magyar Televízió műsorán majd milliónyian látták, s a mű még ebben az évben a „Magyarország felfedezése” pályázat dokumentum-film kategóriájában díjat is nyert (Borbély Zoltán visszaemlékezése).

Az említett – dokumentumfilm esetében kiemelkedőnek számító – nézettség mögött valószínűleg Pálinkás Tanár Úr laikus körökhöz is eljutó (és elsősorban e kör által hangoztatott) „hírhedsége” állt. Egyik régi kollégája keserűen jegyzi meg emlékezésében, hogy Pálinkás György nevét ma méltatlanul, szinte kizárólag az általa kiszabott halálbüntetések kapcsán emlegetik (Balla Judit visszaemlékezése).

Úgy gondolom, ebben a kérdésben is fontos szerephez juthat az emlékkötet. A halálbüntetésről annak 1990-es eltörlése óta szakmai körökben nem elegáns vitatkozni. Az emberi élet értékét, s így a legelvetemültebb elkövető életét és méltóságát a társadalom maradéktalanul elismeri, s ez a felfogás a büntetőjog, a büntető eljárásjog és az európai jogi kultúra elvitathatatlan alapkövévé vált. Ám gondoljunk csak bele, hogy az emberiség Kopernikuszig éppen ily szilárdan hitte, hogy a Nap kering a Föld körül – a magyar jog is csak bő másfél évtizede helyezkedett a halálbüntetést határozottan elutasító álláspontra! Arról nem is beszélve, hogy a társadalmat élénken foglalkoztatja ez a téma, különösen a közelmúlt elborzasztó bűnügyei kapcsán, s az is valószínűsíthető, hogy nagy része nem az abolicionista iskola híve, s önmaguk védelmére és az igazság megtalálása érdekében a végleges likvidálást, valamint a tálió elvét tartják alkalmasnak. Éppen ezért a jogászságnak, és természetesen a jogon kívüli gondolkodóknak is újra és újra beszélniük kell a halálbüntetésről, és meg kell kísérelniük újra és újra megalapozott, a laikusok számára is elfogadható érvrendszert kialakítani.

Ennek megfelelően az emlékkötet Pálinkás Bíró Úr tiszteletére írt tanulmányai, de még a megemlékezések közül is több kifejezetten erről a témáról szól: Kiss Anna képzeletbeli fakultációs órája Pálinkás Tanár Úrral a halálbüntetés melletti és elleni érvelést állítja homlokterébe, Horváth Attila („Az 1956-os forradalom és szabadságharcot követő megtorlás egyik sajátos szempontjáról”), Mezey Barna („Másoknak jó példájokra”) és Zinner Tibor („Halálos évtized »a Népköztársaság nevében!« – a Legfelsőbb Bíróság halálos ítéletei 1957. január 14. – 1966. október 13. között”) azonban közvetettebb módon, elsősorban jogtörténeti nézőpontból tárgyalja a témát.

Mezey Barna esszéje színes kalauz a középkor büntetési módozatainak világába, az olvasóban óhatatlanul is kialakul a nézet – a magával ragadó stílusnak is köszönhetően –, hogy a szankciórendszer kialakítása egyike a kevésbé dicső „emberi kalandoknak”.

Horváth Attila rövid tanulmányában a teljesség igénye nélkül, de élvezetesen ír az 1956-ot követő megtorlás intenzitása hullámszásának okairól, a halálos ítéletek mögött húzódó (jog)politikáról.

Zinner Tibor – a kötet több mint harmadát kitevő – tanulmányában bőséges és pontos hivatkozásokkal, magyarázatokkal, valamint annak hosszú oldalakra rúgó mellékletével szisztematikusan, pontos dátumokkal, nevekkkel és számokkal mutatja be a köztörvényes bűnök miatt és az „ellenforradalmárokrá” kiszabott halálbüntetések, ezek végrehajtásának arányát. A szerző szintén foglalkozik az ítélkezési gyakorlatot meghatározó jogpolitikával, szemléletesen mutatja be a politika és az igazságszolgáltatás egymásra gyakorolt hatását (ellenszegülő bírók tucatjainak elbocsátása, időszakonként kegyelmi rendeletek kiadása, majd visszavonása, a hadbíróság ámokfutásának helyenként párhatalmi erővel való visszafogása). De található a tanulmányban (táblázattal is szemléltetett) összesítés az egyes bírák halálbüntetéseinek számáról, és az ilyen döntések területi megoszlásáról is, a már említett melléklet pedig tartalmazza az egyes halálraítéltek nevét, „elkövetett” bűntettét, az elsőfokú bíróság nevét és az általa kiszabott főbüntetést, valamint a Legfelsőbb Bíróság határozatának idejét és helybenhagyó, illetve megváltoztató döntését.

A kötetben további kiváló jogászok is tisztelegnek tanulmányaikkal az ünnepelt előtt, mindannyian – még azok is, kiknek fő kutatási területei máshová esnek – büntetőjogi témában.

Belovics Ervin („A jogrend egységének elve a büntetendőséget kizáró okok körében”) az egyébként tényállásszerű magatartások társadalomra veszélyességének jogszabály általi kioltásáról ír rövid nemzetközi kitekintést adva, és az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének erre vonatkozó tervezetét is bemutatva.

Busch Béla („A részvénytársaság vezető tisztségviselőjének tájékoztatási kötelezettsége az üzleti titok megőrzésére vonatkozó kötelezettség tükrében és ennek büntetőjogi vonatkozásai”) a közelmúltban felmerült jogesetekkel kapcsolatban tárgyalja a vezető tisztségviselő tájékoztatási kötelezettségét a Btk. 298/A. §-ba (gazdasági társaság vagy szervezet vezető tisztségviselőjének visszaélése) ütközése szempontjából, ahol a tagok információszerzéshez való joga és az üzleti titok védelme konfliktusba kerülhet egymással.

Koltay András („Izgatás, gyűlölet – méltóság vs. szólásszabadság a magyar jogrendszerben”) esszéjét bevezetőjében külön Pálinkás Gyuri bácsinak ajánlja, tekintettel arra, hogy a Bíró Úr mindig szívesen elmélkedett az emberi méltóságról. Tanulmányában elemzi a „gyűlöletbeszéd”, s a kifejezés alatt elsősorban értendő közösség elleni izgatás és az önkényuralmi jelképek használatának bűncselekményét – mivel a szerző elsődleges kutatási területe a magánjog –, elsősorban a személyiségi jogok aspektusából.

Lajtár István („Mediáció a büntetőeljárásban”) szintén egy rendkívül aktuális kérdést boncolgat, a mediáció várható előnyeiről, problematikájáról, és általában olyan

jogalkalmazói feladatokról, amelyeket a jogintézmény fiatalsága okán még nem kristályosított ki a gyakorlat.

Hasonlóan egy közelmúltban megváltozott jogintézményről ír Sinku Pál („A csőd-bűncselekmény egyes fogalmainak változásai”), elsősorban az írott joganyag alakulását nyomon követve.

Varga Zoltán („A tanú különösen védetté nyilvánítása”) a tanúvédelem sokat vitatott, és a jogászság által időről-időre megkérdőjelezett hatékonyságú kérdését járja körül, kitérve a már ismert problémafelvetésekre is.

Varga Zs. András („A közigazgatás külső kontrollja”) témáját a szokásos jogorvoslati eszközrendszernél szélesebb körben (politikai, jogalkalmazói kontroll) mutatja be.

Vókó György („Bűnözés és büntetés napjainkban”) a bűncselekmény és az erre adott jogi válasz viszonyát vizsgálva az igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási rendszer egészét (a büntetőeljárás megindulásától kezdve egészen az utógondozás megszűnéséig) szerves egységként kezeli és elemzi, statisztikákkal teszi szemléletesebbé „bűn és bűnhődés” modernkori változásának tendenciáit.

Az emlékkötet szerkesztői (Balla Judit, Borbély Zoltán, Koltay András) tiszteletreméltó és alapos munkát végeztek, a visszaemlékezések emberiek és elegánsak, kirajzolódik belőlük annak portréja, akire a kötet emlékezni és emlékeztetni kíván, a tanulmányok pedig érdekfeszítő és emellett élvezetes írások napjaink kiemelkedő büntetőjogászainak tollából.

A kötet méltó megemlékezés a kor egyik legtekintélyesebb, legnagyobb hatású bírójáról és személyiségéről, egyben lehetőség, hogy Pálinkás Bíró Úr emlékét – és vele a nagybetűs Bíró egyéniségének elengedhetetlen attribútumait – ne csupán a tanítványok és barátok őrizzék meg, de megismerhessék azok is, akik nem tudják, hogy a magyar jogászságban még ma is akadnak Pálinkás Györgyhez hasonló bírák. Az ilyen könyvek jelenthetik az első lépést.

FÜLÖP NATASA